

індивідуально потрактовані і не мали прямих аналогів у європейському та львівському контекстах. Найчастіше в Галичині використовувались будівельні трактати Себастьяно Серліо та Андреа Паладіо. Трактат Серліо відобразився у порталах будинків на площі ринок у Львові та Жовкві, а також у ряді інших споруд міст Галичини в добу Ренесансу (Бережани, Золочів, Дрогобич). Ідеї Паладіо у класицистичній архітектурі Львова як посередника, ратуші у Раві-Руській, що орієнтована на палаццо Публіко у Віченці.

Аналіз архітектури ринкових площ встановив принцип сукупності впливів, головною ознакою яких було системне моделювання архітектурно-композиційного вирішення, у якому задіяні міські, регіональні і зовнішні впливи. Прикладом такого формування є площа ринок у Жовкві, де використовувалися архітектурні форми для різних за функцією споруд, еволюційна зміна регіонального вираження фасадів на історично-стилістичне та використання будівельних трактатів європейських архітекторів. Ринкова площа Жовкви є складовою частиною цілого ансамблю міста і унікальним прикладом формування архітектури. Автор встановив, що сукупність впливів проявилася в ансамблях ринкових площ головних міст Галичини, таких як Бережани, Броди, Дрогобич, Самбір, Стрий, Івано-Франківськ. Чинники формування забудови ринкових площ відображали функціональні і естетичні пріоритети, які панували у архітектурному просторі міст та містечок Галичини.

УДК 711

Ю.Я. Дубик

МУЗЕЙНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО В С. ЗАЗДРІСТЬ

© Дубик Ю.Я., 2001

Розглянуто історію створення, проектування та будівництва музейно-меморіального комплексу патріарха Йосифа Сліпого в с.Заздрість.

This article is dedicate the history of designing and building of memorial complex of Iosif Slipy, which is situated in village Zazdrist

У 1999 році завершилися роботи із створення музейно-меморіального комплексу Патріарха Йосифа Сліпого в с. Заздрість. Ініціатором та натхненником спорудження меморіалу було Товариство українців-католиків “Свята Софія”, а особливо його діючий Голова д-р Романа Навроцька. Ще в 1974 році Патріарх Йосиф Сліпий заповів викупити свою родинну хату в Заздрості та використати в майбутньому для потреб “Святої Софії”[1]. В 1995 році, вже в незалежній Україні, Товариство взяло на себе нелегке завдання виконати заповіт Патріарха. Головною метою спорудження меморіалу було не тільки увіковічення пам’яті Великого Сина України, але і створення культурно-просвітницького Центру християнської родини. Саме в збереженні та оновленні християнської родини бачив Патріарх Йосиф Сліпий запоруку росту та силу українського народу [2].

Проектні роботи над створенням меморіалу почалися в 1995 році на кафедрі реставрації та реконструкції архітектурних комплексів НУ “Львівська політехніка”.

Опрацюванням проекту займався творчий колектив кафедри, у складі архітекторів Андрія Рудницького, Миколи Бевза, Юрія Дубика, Олега Заліщука та інженера-конструктора Григорія Шевчука. Від початку робота була поділена на три головні етапи:

- проектування багатфункційного культурно-просвітницького Центру;
- реставрація та пристосування під музей збережених старої хати та господарської споруди;
- впорядкування території колишньої садиби родини Сліпих.

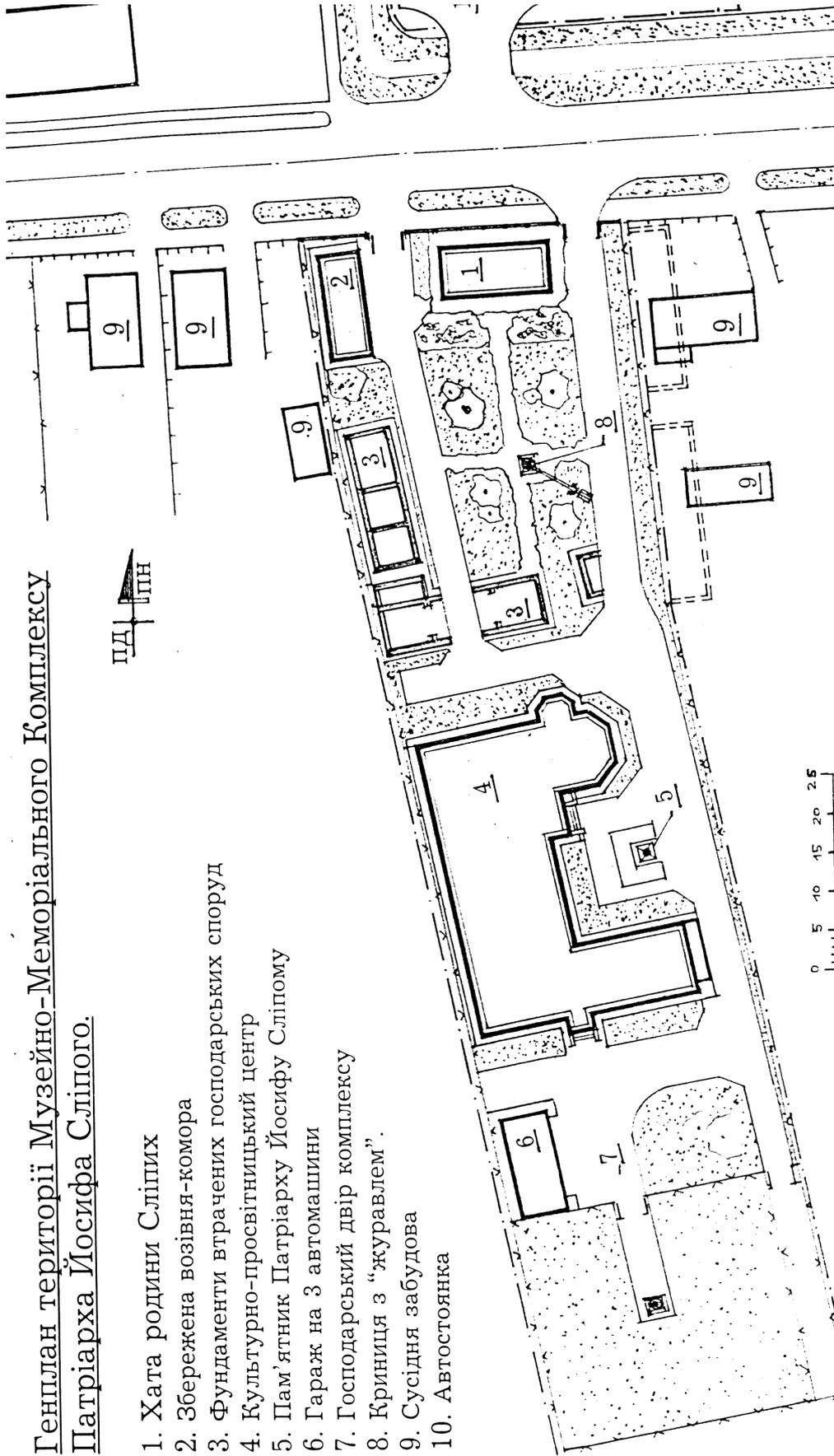
Згідно з завданням на проектування комплекс Меморіалу необхідно було спорудити безпосередньо на ділянці, переданій Товариству “Свята Софія” спадкоємцем родини Михайлом Сліпим.

Село Заздрість розташоване за 5 км. від дороги, що веде з Тернополя до Бучача, недалеко від містечка Струсів. На відміну від більшості сіл цього краю, розкинутих серед мальовничих пагорбів та долин річок, Заздрість лежить серед розлогого степу Пантелиха. Докладних відомостей про час закладання села немає. Дослідники відносять його заснування до середини XVIII ст., коли граф Франц Потоцький, власник Струсова та околиць, збудував тут фільварок та осадив в сусідстві переселенців в 24 хатах [3]. Природні умови, в яких формувалося нове поселення, визначили специфічний для цього краю вид господарства – випасання та продаж худоби. Аналіз картографічних матеріалів виявив, що парцеля родини Сліпих була розташована на межі Старої та Нової Заздрості. Це дозволяє приблизно датувати закладання споруд садиби серединою XIX ст.[4] Опитування старих мешканців села виявили, що в 10-і – 30-і роки XX ст. на час відвідування Патріархом батьківської оселі, садиба була периметрально забудована та займала частину теперішнього сусіднього будинковолодіння. Уклад споруд, їх планування були характерними для садиб заможних господарів в цій частині Західного Поділля [5]. До вулиці довгим фасадом виходила хата та два бічні фасади господарських будинків, зліва - комори зі склепом-пивницею, справа – возівні. Вздовж довгих боків парцелі розташовувалися стайні для корів, коней, овець, свиней, а також курники, шопа, комірки. Периметр забудови завершували стара стодольчина та велика стодола з проїздом на город. Посеред внутрішнього подвір'я розташовувалася криниця з “журавлем”, перед хатою був посаджений квітник. На жаль, більшість споруд обійстя не збереглися до наших днів. Частково в 1940 році, а частково в післявоєнний час, коли садиба перейшла до колгоспу, були розібрані стодоли, комори, стайні. Матеріал з фундаментів був переданий на будівництво колгоспної ферми. Хата родини Сліпих використовувалася як бібліотека та житло директора сільської школи. На початок проектних робіт збережені споруди мали значні зміни об'ємно - планувальної структури та перебували у поганому технічному стані.

Концепція вирішення генерального плану меморіалу полягала в поділі земельної ділянки, виділеної Заздрівською сільською радою, на три головні зони. Перша – на території присадибного городу – була відведена під будівництво нового культурно – просвітницького центру та гаражу на 3 автомашини. Друга - охоплювала територію колишньої садибної забудови. Третя – розташовувалася на іншому боці вулиці, на землі сільського вигону і була відведена для влаштування автостоянки, під'їзду до пожежних резервуарів та підземних очисних споруд (рис. 1).

Генплан території Музейно-Меморіального Комплексу
Патріарха Йосифа Сліпого.

1. Хата родини Сліпих
2. Збережена возівня-комора
3. Фундаменти втрачених господарських споруд
4. Культурно-просвітницький центр
5. Пам'ятник Патріарху Йосифу Сліпому
6. Гараж на 3 автомобіли
7. Господарський двір комплексу
8. Криниця з "журавлем".
9. Сусідня забудова
10. Автостоянка

Рис. 1.

У першу чергу планувалося збудувати культурно-просвітницький центр. За час будівництва центру необхідно було виконати комплексні наукові дослідження існуючих споруд, археологічні пошуки втрачених об'єктів, проект реставрації та пристосування садиби під меморіальний музей. Складність проектування культурно-просвітницького центру полягала в тому, що його фізичний об'єм внаслідок функціональної насиченості мав бути набагато більший, ніж об'єм навколишньої одноповерхової сільської забудови. В свою чергу, архітектурний образ нової споруди не повинен був контрастувати з традиційним для народної архітектури Західного Поділля виглядом старої хати та возівні. Після тривалих пошуків та опрацювання декількох ескізних варіантів була прийнята проектна пропозиція, що передбачала спорудження П-подібного в плані будинку, який складався із трьох об'ємів. В північному, ближчому до старої хати, розташовується двосвітний зал каплиці з захристією та конференц-залом. В центральній частині центру влаштовані офісні приміщення, клас катехизації, трапезна.

В північній, ближчій до городу, розташовані помешкання священика, дві житлові кімнати, блок кухні та кренсену. В рівні другого поверху північної та центральної частини розташовані відповідно чотири монастирські келії з рефектаром та робітнею та чотири блоки кімнат для учасників реколекцій з бібліотекою. Необхідність візуально зменшити масштаб споруди зумовило влаштування приміщень другого поверху виключно в об'ємі мансардного даху. В цокольному поверсі північного крила розташовані приміщення для інженерного забезпечення меморіалу. Основою для формування об'ємно-планувальної, а особливо образної структури культурно-просвітницького Центру стала архітектура невеликих палаців-садиб, що досить широко будувалися як замські шляхетські резиденції на теренах Західного Поділля в кінці XIX на початку XX століть. Особливого колориту споруді надав заломлений мансардний дах, накритий червоною дахівкою та світловий ліхтар, завершений "маківкою", над залом каплиці (рис. 2).

Рис. 2

В курдонері перед головним входом, на осі під'їзду до культурно-просвітницького центру споруджений пам'ятник Патріарху роботи скульптора Еммануїла Миська.

Особливе значення в створенні меморіалу приділялося реставрації колишньої садиби родини Сліпих. Перед початком проектних робіт були проведені наукові дослідження пам'ятки (архітектурно-археологічні обміри, зондажі та шурфи, розгорнута історична довідка). Передпроектні пошукові роботи дозволили опрацювати ряд важливих висновків:

- садиба Сліпих була закладена орієнтовно в 60–80-х роках XIX ст.;
- на початку XX ст. збудовано велику стодолу в глибині внутрішнього подвір'я, проведено реконструкцію житлової хати (змінений нахил та покриття даху);
- первісне планування хати та возівні частково втрачене внаслідок перебудов 50–70-х років XX ст.;
- загалом збережений конструктивний уклад споруд (дубовий каркас, заповнений “вальками” та обмазаний глиною);
- первісна об'ємно-планувальна структура об'єктів є характерною для садибної забудови Західного Поділля [5].

Разом з тим при визначенні цінності пам'ятки та виборі концепції реставрації пріоритетним стало меморіальне та історичне значення об'єкту, пов'язане з особою Йосифа Сліпого. Головними вимогами до реставрації таких об'єктів є максимальне збереження автентичної субстанції та досягнення достовірного вигляду споруд на час відвідування Патріархом родинного обійстя, тобто на 10-ті – 30-ті роки XX ст. Проект реставрації передбачав повернення пам'ятці традиційної планувальної структури (сіни, комора-комин, світлиця, власне хата, ванькир, спальня). Конструктивний уклад залишився без змін. Під час виконання реставраційних робіт довелося лише підсилити кам'яний фундамент західної стіни

Рис. 3

хати та запротезувати нижні кінці деяких стійок каркасу. Згідно із спогадами Патріарха на хаті відновлено покриття цинковими листами. При цьому лише незначно нарощені та підсилені існуючі дерев'яні конструкції даху. По знайдених під час археологічних досліджень фундаментах навколо хати відновлена широка призьба, вимощена великорозмірними плитами тербовлянського пісковика. Відреставровані входні двері – єдиний архітектурний елемент, збережений від первісної столярки. Решта заповнень прорізів вікон та дверей були в процесі реставраційних робіт виготовлені за тогочасними аналогами. Повернуті їх первісні розміри. В інтер'єрах хати (автор проекту архітектор Роман Радович) відновлено традиційну подільську піч з лежанкою у ванькирі, дубову підлогу у світлиці та глиняну долівку в інших приміщеннях. Предмети внутрішнього убранства (скрині, ліжка, бамбетлі, лави, стільці, мисники, посуд, інше), характерні для початку ХХ ст., були зібрані в сусідніх із Заздрістю селах, відреставровані та розташовані в інтер'єрі хати згідно з традиційним укладом (рис. 3). Проведені натурні дослідження дозволили повернути також і господарській споруді її первісну планувальну структуру. Зараз вона складається з великого приміщення з трьома прорізами для заїзду возів та саней, сполученої з ним невеликої комірочки для зберігання упряжі та більшої господарської комори з окремим входом від двору. Конструкція стін та зовнішній вигляд возівні також повернуті до первісного стану – кам'яний та дерев'яний каркас, заповнений “вальками”, та стрімкий солом'яний дах – стріха.

Окремо слід відзначити спосіб впорядкування території садиби. Згадане попереднє опитування старих мешканців села дозволило орієнтовно визначити місцезонашування втрачених об'єктів. Під час проведення архітектурно-археологічних пошуків вдалося виявити залишки розібраних господарських споруд. Орієнтовно на глибині 50-70 см. від денної поверхні було виявлено окремі фрагменти першого ряду закладки кам'яного фундаменту трьох споруд:

- стайні для коней та лошат розташованої вздовж західної межі парцелі(розміри 16.3×6.2 м);
- великої стодоли з наскрізним проїздом та невеликою прибудовою (розмір 20×7 м);
- фрагмент західної стіни стодольчини, що існувала з часу закладання садиби (ширина 6.2 м)

Залишки втрачених господарських споруд садиби, знайдені після архітектурно-археологічних досліджень, були підмуровані ламаним каменем на висоту 20–40 см. вище від рівня травників та мощення (рівень ймовірних цоколів) та законсервовані тербовлянським плитняком. Перед садибою влаштована традиційна для Західного Поділля огорожа – дерев'яний паркан на кам'яному підмурівку. Під час проведення проектно-пошукових та виробничо-реставраційних робіт виявилось, що частина фундаментів втрачених господарських споруд розташована на сусідньому подвір'ї (первісна парцеля була ширша) На цей час згадана ділянка вже передана в користування Товариству “Свята Софія”. Впорядкування цієї частини території садиби буде продовжене після опрацювання наступної черги проекту.

В 2000 році робота проектної групи кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів із створення меморіалу Патріарха Йосифа Сліпого в с. Заздрість була відзначена Дипломом Держбуду України на конкурсі кращих будинків та комплексів житлово-цивільного призначення, збудованих та прийнятих в експлуатацію в 1999 р.

1. *Йосиф Сліпий. Заповіт. Філядальфія ПА, 1992. Релігійне товариство українців католиків “Свята Софія”.* 2. *Романа Навроцька. Свята Софія – релігійне товариство українців католиків США. Бюлетень “Свята Софія”. Ч.1. Вересень 1998.* 3. *Бевз М.*

Сторінки історії Заздрості. Бюлетень "Свята Софія". Ч.1. Вересень 1998. 4. Бевз М., Дубик Ю. Матеріали з досліджень будівель на обійсті Івана та Анастазії Сліпих. Бюлетень "Свята Софія". Ч.1. Вересень 1998. 5. Косміна Т. В. Сільське життя Поділля кінця XIX - XX ст. К., 1980.

УДК 711.168:72.012.183:725.53/56(477.8)

В.О. Думальський

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ВУЛИЧНОГО БЛАГОУСТРОЮ ДЛЯ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ

© Думальський В.О., 2001

Наведено результати аналізу практики вуличного благоустрою з врахуванням потреб інвалідів та людей похилого віку в містах Італії, Швейцарії, Німеччини, Польщі, котрі можуть бути використані в створенні безбар'єрного простору в історичних містах України та зокрема у місті Львові.

The results of analysis of practice of reconstruction of street good arrangement according to the needs of invalids and aged people in towns and cities of Italy, Switzerland, Germany, Poland and Ukraine (namely city Lviv) are indicated in this article.

У 1977 році Всесвітня асамблея охорони здоров'я постановила, що "основне завдання урядів і Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в наступні десятиліття повинно полягати в досягненні до 2000 року усіма мешканцями Землі такого рівня здоров'я, який дасть їм можливість жити продуктивно в соціально-економічному плані" (резолюція WHA 30.43) [1].

Впродовж 20-го століття цивілізація зробила значний поступ в усвідомленні самої сутності екзистенції людей з різними фізичними можливостями у довкіллі, соціальному і природному, особливо такої групи населення, як інваліди – людей з обмеженою фізичною здатністю і людей похилого віку. Відбулася еволюція від притаманної попереднім епохам тенденції до соціальної сегрегації (внаслідок орієнтації традицій містобудування на можливості і потреби здорової і фізично повноцінної людини) [2] до забезпечення якомога вищої якості життя інвалідів і людей похилого віку завдяки орієнтації на всебічну гуманізацію умов їхнього життя. Пристосування архітектурного середовища до потреб життєдіяльності такої групи населення посідає у цьому процесі одне з чільних місць. Причому для Галичини і зокрема для міста Львова, котре включене в Реєстр історичних міст і містць ЮНЕСКО, ця проблема розгалужується за двома напрямками:

- пристосування до потреб інвалідів і людей похилого віку історичного архітектурного середовища в процесі робіт з його збереження, реставрації та реконструкції;
- формування новітнього архітектурного середовища, яке пристосовано до потреб інвалідів і людей похилого віку ще на етапі його проектування.

Адже це передбачено як будівельна норма низкою законів і юридичних актів, що діють в Україні, як наприклад: Закон УРСР "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Українській РСР" від 21 березня 1991 року або розпорядження міського Голови міста Львова "Про заходи щодо створення умов для безперешкодного доступу інвалідів до об'єктів громадського призначення у м. Львові" від 12 січня 1999 року [3].